

LOUIS RENOU • Hinduizm

LOUIS RENOÜ 1896'da Paris'te doğdu. Ecole des Hautes Etudes'de Sanskritçe ve hindoloji eğitimi aldı. 1948-1949 yıllarında Hindistan'da bulundu ve araştırmalar yaptı. Kırk yıllık akademik hayatı boyunca, Hint inanç sistemleri üzerine çok sayıda makale ve kitap yayımladı. Çalışmalarıyla uluslararası çevrelerde 20. yüzyılın en önemli hindoloji uzmanlarından biri olarak kabul edildi. 1966'da Vernon'da hayatını kaybetti.

İletişim Yayınları, Cep Üniversitesi, 1993 (1 baskı)

© 1993 İletişim Yayıncılık A. Ş.

L'hindouisme

© 1951 Presses Universitaires de France

İletişim Yayınları 2319 • Başvuru Dizisi 103

ISBN-13: 978-975-470-362-7

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Hindu Tanrısı Ganeřa

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Bahar Siber - Ayla Duru

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

LOUIS RENOÜ

Hinduizm

L'hindouisme

ÇEVİREN *Maide Selen*

İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM

Veda Dini	9
Genel bakış.....	9
Metinler.....	10
İnançlar: Mitoloji.....	13
Kozmoloji.....	15
Kurgu.....	16
Ritler.....	17
Ocak ritleri ve büyü.....	20
Sonuç.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

Hinduizm: Edebiyat	23
Genel bakış.....	23
<i>Veda</i> tipi metinler.....	24
Destan metinleri.....	24
<i>Puranalar</i> ve <i>Tantralar</i>	26
Diğer Sanskritçe metinler.....	27
Sanskritçe dışındaki kaynaklar.....	30
Dravid edebiyatları.....	30
Hint-Ari edebiyatları.....	31
Diğer kaynaklar.....	32
Arkeolojik kaynaklar.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mitler ve İnançlar	35
Genel bakış	35
Etkilenmeler	36
Budizm ve Jainizm ile ilişkiler	39
Etkileri	40
Güneydoğu Asya'daki yayılımı	41
Tanrılar	42
Büyük tanrılar	44
Vişnu	44
Şiva	48
Tanrıçalar	49
Kutsal gruplar	51
Tanrıların anlatımı	53
Ana tanrı	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kurgular	57
Genel bakış	57
Evren	58
Dünyanın çağları	59
Ruh ve beden	60
Öteki dünya	61
<i>Karma</i> kuramı	61
Samsara	63
Esenlik yolları	64
Yoga	65
Tantrizm yolu	66
Bhakti	67
Esenlik	69

BEŞİNCİ BÖLÜM

Ritler ve Çeşitli Uygulamalar	71
Genel bakış	71
Dua	71
İmge ve imge kültü	73
Tapınak	75
Kutsal yerler	77
Bayramlar	78
Tantracı ritüel	80

Kefaret uygulamaları.....	81
Büyü	82
Bilim ve din.....	83
Özel ritler.....	85
Yaşam biçimleri.....	88
Manastır kurumu	90
Kastlar.....	91
Ahlâk.....	92

ALTINCI BÖLÜM

Mezhepler	95
Genel bakış.....	95
Mezheplerin kökeni.....	97
Şivacı mezhepler.....	98
Çaktalar.....	101
Vişnucu mezhepler.....	102

YEDİNCİ BÖLÜM

Hinduizm Tarihinin Kısa Bir Özeti	109
Kaynaklar.....	109

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Çağdaş Hinduizm	117
Genel bakış.....	117
Ram Mohun Roy.....	118
Keşub Chander Sen.....	119
Dayananda Sarasvati.....	120
Ramakrişna.....	121
Ramana Maharşi ve Aurobindo Ghose.....	122
Ötekiler.....	124

2011 Nüfus Sayımına Göre Dinî Grupların Genel Nüfus İçindeki Dağılımı	129
--	-----

Kaynakça.....	131
---------------	-----

BİRİNCİ BÖLÜM
VEDA DİNİ

Genel bakış

Hindistan'daki dinsel oluşumların en eskisi, Vedizm ya da Veda dini tarafından temsil edilir. Hint edebiyatının ilk eserleri (ve insanlık tarihinin en eskilerinden) olan Veda metinleri, Brahmanizm ya da Hinduizm denilen dinin en eski kanıtlarını ortaya koyarlar. Bu iki terimin sınırlarını belirlemek gerekirse, Brahmanizm sonradan, kısmen ya da tümüyle Vedizm ile karışan eski çağların dinine işaret eder. Hinduizm terimi ise, kendi bütünlüğü içinde hem Veda dönemindeki hem de Veda sonrasındaki dinsel gelişmeyi kapsar.

Veda, M.Ö. 2000-2500 yılları arasında Hindistan'ın kuzeydoğusuna (Pencap, Yukarı İndus Havzası) akın eden Ari işgalcilerin dinidir. Kaynağı, "Hint-İran" özelliği taşıyan düşüncelelere kadar gider. Bu kaynak Zerdüşt öncesi İrani'ndadır; yörede rastlanan olguların benzeri "Veda" Hindistanı'nda da gözlemlenir: Bazı temel kavramlara inanma, ikili kutsal düzen –*daivalar* ve *asuralar*–; öte yandan ateş kültü, hayvan kurban etme, *soma* kurbanları. Ancak burada, yal-

nızca bir evresini oluşturduğu bu Hint-İran dininin ötesinde, bir Hint-Avrupa sistemi söz konusudur. Hint-Avrupa dini, natüralist, ritüel ve “toplumsal” olmak üzere, çok daha önceden karmaşık bir inançlar ağına dayanır. Başka bir bakış açısından ise, şu görevlere bölünür: rahipliğe ilişkin dinsel, hukuksal, maddi gücü temsil eden, ekonomik görevler.

Ama Veda dinini yalnızca bu çifte Hint-İran ya da Hint-Avrupa kalıtı ile açıklamak, oldukça verimsiz sonuçlar doğurabilir. Çünkü yerli unsurlarla karşılaşmanın ya da hızlı bir iç değişimin etkisiyle, eski dinsel biçimler zenginleşmiş ya da bozulmuş; hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığımız “ilkel” denebilecek Hinduizm’in bir kısmını özümsemişlerdir. Bu evreye ilişkin bilgiler, Veda dininde rastlanan izlerin, sonraki dönemlerde Hindistan’da ortaya çıkan olaylarla karşılaştırılması sonucunda elde edilmiştir.

Metinler

Veda dininin tek eseri, çeşitli tarihlerde yazılmış ve birçok yorumu bulunan metinlerdir. Bunlar çok zengin ve önemli bir külliyat oluştururlar. Ancak başlangıçtaki geleneğin, yine de az bir kısmını ortaya koyarlar. Bu edebiyat, bize, geleneğin “kol” dediği okullarla ulaşmıştır. Bu okullar, önce, törenleri yönetmekle yükümlü din adamlarının dörtlü görevi uyarınca dört taneydi; sonra özel öğretilere göre başka “kollar”a ayrıldılar. Bu durum dinsel uygulamanın giderek gelişmesine ve tüm Hindistan’a yayılmasına yol açtı.

Ama ne dinin ilk biçimlerini yansıtan okullar ne de ikincil konumdaki kollar (ne metinlerin tümü ne de bir koldaki ilk biçimi) tümüyle bize ulaşmıştır, birçok eksik vardır.

En önemli ve ayrıca en eski metinler, dört Veda’yı oluşturan dört “derleme”dir (*Samhita*). Geniş anlamda, daha sonraki edebiyatın, dört *Samhita*’dan herhangi biri üstüne ku-

rulmuş tümünü ya da bir kısmını belirtmek için “bilgi” anlamındaki *veda* sözcüğü de kullanılır.

Anılan dört Samhita şunlardır:

1) *Rigveda* ya da “İlahilerin Vedası”: Hint edebiyatının en eski belgesidir. Bin kadar kutsal ilahinin bir araya getirilmesinden oluşur. Eski rahip ailelerinin sakladığı parçaların toplanmasıyla elde edilen bir tür antolojidir. Bu ilahilerin çoğu, az çok doğrudan *soma* kurbanına mal edilir; birkaçının ise kült ile bağı zayıftır ya da hiç yoktur.

2) *Yajur-Veda* ya da “Formüllerin Vedası”: Bugüne, eski el yazmalarına göre düzenlenmiş çok sayıda metin ulaşmıştır. İlk sayfalar, litürjiye eşlik eden formülleri, düzyazı bir yorumla sunarlar. Bu bölüm *Siyah Yajur-Veda* diye adlandırılır. *Beyaz Yajur-Veda* denilen ötekilerde ise, yalnızca formüller yer alır.

3) *Sama-Veda* ya da “Şarkıların Vedası”, *Rigveda* gibi bir ilahiler derlemesidir. Ayrıca, bu ilahilerin neredeyse tümü alıntıdır; kutsal şarkıların yorumu amacıyla düzenlenmiştir ve notalar içerir.

4) *Atharva-Veda* da diğerlerine benzeyen bir derlemedir. Kısmen büyüye dayanan, kısmen kurgusal bir nitelik taşır. Gelenek, büyük çoğunlukla “üç Veda”dan ya da “üçlü bilim”den söz eder. Çünkü *Atharva*’nın, üstü kapalı şekilde “üç Veda”ya özgü yüksek saygınlıkla ilgisi olmadığı düşünülür.

Bunlardan sonra, tarih sıralaması içinde *Brahmanalar* ya da “Brahman Üstüne Yorumlar” gelir. *Brahmanalar*, hem ritleri hem de ritlere eşlik eden formülleri, ilahiler şeklinde açıklayan yorumlardır. *Atharva* dışında, farklı Vedalara bağlı olanları da vardır; hatta iki ya da daha çoğu, tüm Vedalara bağlıdır.

Veda edebiyatının yukarıda söz edilen ilk iki bölümünü *çruti*, “vahiy”ler oluşturur. Başka bir deyişle, bazı ayrıcalık-

lı kişilere “bakıcılık” aracılığıyla mesaj iletilmesi sonucunda ortaya çıktıklarından, tanrıya dayandıkları söylenir. Çrutı, kurguların en önemli noktasını açıklama amacı taşıyan başka kısa metinler de içerir: Yerleşim bölgelerinden uzakta yaşayanlarca ezberlenmek üzere *Brahmanalar*’ın, *Aranyakalar*’ın (Ormancılara Dersler) ve *Upanişadlar*’ın (Yaklaşımlar) doğal ekleri.

Vedizm’in öteki belgeleri *smriti*’den (sözlü gelenek) gelir. Bunların başında *Sutralar* (Özdeyişler) gelir. Bunlar litürji çömezleri tarafından ezberlenmek üzere, çok kısa özetler halinde yazılmış metinlerdir. Büyük bir kısmı, gerek tören düzenine gerekse “ocak” ritüeli düzenine göre farklı “kollar” için düzenlenmiştir. Geri kalanları da, yavaş yavaş rahip öğütlerinin ana kalıbından çıkan medeni hukuk ile ceza hukukunun taslağını çizerek çok genel bilgileri özetler.

Edebiyat, bazen alıntı üslubunda bazen de günlük ilahiler, olasılıkla ayetler şeklinde yazılmış bir dizi metinle sona erer. Bunlar, yetkin bir ritüelci olmak için ölçü, sesbilim ve gökbilime ilişkin yazılar; yönetime ilişkin çeşitli listeler ve tablolar gibi bilinmesi gerekenleri anlatırlar.

Külliyat Sanskritçe’dir, ama sonradan kaybolmuş birçok arkaik öge içeren bir Sanskritçe ile yazılmıştır. İlahiler ve “formüller” (*mantra* adıyla anılır), daha sonra gelişen düzyazıya göre, genelde çok belirgin bir arkaizmi yansıtır. Ancak iç zamandizinin düzenlemek kolay değildir. Tam zamandizinine gelince, o da güvenli sayılmaz. *Rigveda*’nın yazımı, M.Ö. 10. ya da 11. yüzyıla dayandırılabilir; son Veda metinleri, yani Veda’nın “ekler”i ve ünlü *Upanişadlar* M.Ö. 6.-5. yüzyıllara tarihlendirilebilir. Bununla birlikte, metinlerin hazırlanması çok daha eskilere dayanır; bağımsız Veda metinleri ise daha sonra derlenmiştir. Metinlerin aktarımı, hatta hazırlanması, sözlü olarak gerçekleştiriliyordu ya da yazı, yalnızca destekleyici bir başlığa dayanıyordu. Bu-

gün, Hindistan'da varlığını hâlâ sürdüren ezberciler, şaşırıcı bir doğrulukla Veda'nın çok önemli bir bölümünü belleklerinde saklarlar.

İnançlar: Mitoloji

Veda dini, öncelikle çok gelişmiş bir mitolojiye sahiptir. Başlıcaları *Rigveda*'da belirtilen Veda tanrıları, dünya işlerine kolayca karışan etkin varlıklardır. Uygun biçimde yakarıldığında, güzel armağanlar sunulduğunda yardımseverdirler; yoksa tehlikeli olurlar. Aralarından birçoğu, doğası gereği çift görünümüldür. Sayıları, genel olarak otuz üç tane dir. İlkçağ'dan beri yeryüzü, "ara boşluk" (atmosfer) ve gökyüzü tanrıları olarak ayrılmışlardır. Oysa mantığa en uygun ayırım görevlerine göre yapılmalıydı: yönetici tanrılar, savaşçı tanrılar ve "ekonomik" işlerin (tarım, hayvancılık, zanaat) koruyucuları gibi. Ama bu ayırım, olayların yalnızca küçük bir kısmını ilgilendirir. Gerçekten de, söz konusu tanrıların pek çok görevi vardır. Bu görevler övgü konularına göre çeşitlendirilmiş, hatta bir düzen içinde sınıflandırılmıştır. Sonuçta, öteki tanrılara düşen görevleri de kısmen ya da tümüyle üstlenerek, belirli bir süre yüceltilip tanrı konumuna getirilmişlerdir. Öyle ki, Veda mitolojisi daha baştan güç anlaşılır bir olaya dönüşmüştür.

Panteonun gerisinde, Romalılardaki Jupiter'in karşılığı olan Gök-tanrı Dyauş Pitar bulunur. Ancak Yer-tanrıya ya da Gök-yer çifti gibi iyice soluk bir simgedir; bununla birlikte sık sık yakarılan bir tanrıdır. Ona daha yakın, ama daha geride, en büyük tanrı Varuna'nın korkunç yüzü yer alır. Evren ve ahlâk yasalarının koruyucusudur, suçluları gözetleyerek onları ağıyla sımsıkı sarar; tehlikeli, hemen hemen kötü bir yüzü vardır. Ona sıklıkla bir başka büyük tanrı, sözleşmelerin ve hukukun kralı Mitra eşlik eder. Varu-

na ve Mitra ilk Adityalardır. Bunları izleyen yedi ya da sekiz kendilik, belli belirsiz bir anatanrıçanın, Aditi'nin taslağı olarak bilinir.

Başlıca rol, görkemli başarılarını sürekli izlediğimiz İndra'ya düşmektedir: Müttefiki olan prenslerden yararlanarak düşman insan ve şeytan topluluklarını yener; daha doğalcı bir düzlemde ise, suların akışını engelleyen ejderhayı yıldırımıyla öldürür; güneşi ele geçirip tutsak şafakları özgürlüğe kavuşturur vb. Kimilerinin tam bir Ari tanrısı olarak gördükleri İndra'nın kökeni karanlıktır.

Müttefikleri arasında bulunan Marutalar, bulutlara binen genç adam gruplarıdır. Fırtına çıkartırlar, yağmur yağdırırlar; Rudralar, yani Rudra'nın oğulları diye de anılırlar. Bu veri, bizi Veda dininin en ilginç yanlarından birine götürür. Temelde korkunç bir tanrı olan Rudra, aynı zamanda (ve özellikle) Şiva, yani “yardımsever” diye de adlandırılır. Gerçekten iyileştiricidir ve ona yöneltilen dualar, tümüyle kendine özgü yapıdaki bu çifte nitelikten kaynaklanır. Çoğunlukla İndra'nın müttefikleri olan öteki kişiler ise, Açvin ya da Nasatya çiftidir. Geçişlerini şafak ve gurup çizgileriyle göstererek, gökte savaş arabalarıyla dolaşırlar. Açvinler, Yunan mitolojisindeki Dioskurların karşılığıdır.

Ay'ın doğrudan bir yüceltmeye konu olup olmadığı pek bilinmiyor. Ama Güneş betimlemeleri, Güneş-tanrı Surya ve Kışkırtıcı Savitar'ın yüzleriyle önemli bir yer tutar. Evreni üç uzun adımda geçen Vişnu da, diğerleri gibi bir güneş mitini temsil eder. Şafak, iyiliksever Uşhas adıyla açıkça yüceltilmiştir. Vayu rüzgâr, Parjanya fırtına tanrısıdır.

Kökende, yukarıda sayılanlardan ayrılmayan bir başka varlık grubu, insanlar tarafından görülebilen ve yakınlarda bulunan somut nesnelere ortaya çıkar: Aynı adlı içkide cisimleştirilen Soma. Agni ise, önce insanlar tarafından yakılan “ateş”, sonra güneşin, bulutların ateşidir; ormanda bitki-

lerde, suda saklanan ateştir. Soma ve Agni, çeşitli kavramları bir araya getiren sınırsız kişilikler haline gelmiştir.

İkinci sırada bulunan Puşan, insanlara ve hayvanlara yol gösterir; Brihaspati “formülün ustası”dır; Tvaştar ve üç Ribhu zanaat tanrılarıdır. Ancak görevleri pek belirgin değildir. Nesne ve bitki adlarından güçlkle ayrılabilen bireyler, kimi zaman geçici bir süre için kutsal sayılırlar ya da o düzeye hiç yükseltilmezler. Dişi simgeye ise pek rastlanmaz. Kutsal eş kavramı saygınlık kazanmamıştır. İnsan düşmanların anılarıyla karışmış durumdaki şeytanlardan bol bol söz edilir. Ancak temel bir şeytan kavramı yoktur. En önemlisi İndra'nın düşman Vritra'dır; “direnc” simgesidir. Sık sık çift görünümlü varlıklarla ve adsız gruplarla karşılaşılır. Asurlar, önce büyük tanrılar olarak saygı görmüşlerdir. Geç *Rigveda*'dan başlayarak *devalar* kültürünün yerleşmesine bağlı olarak şeytanlığa yönelmişlerdir.

Eski din adamları ve rahipler de, bazı yerlerde kutsallık mertebesine yükseltilmişlerdir.

Tanrıların üstünde ya da dışında, dünyayı canlandıran büyük soyut güçler vardır. Başlıcası, hem evrensel “düzen”i hem de ritüeli ve ahlâk “düzen”ini sağlayan *ritadır*.

Kozmoloji

Dünyanın yaratılışı konusunda kozmolojiye, hatta kozmogoniye ilişkin, çeşitli eğretileme ve mitlerle betimlenen oldukça belirsiz kavramlara rastlanır. Bizim ruh dediğimize benzer bir ruh ilkesi, bazen de kesin birkaç düşünce vardır. Cehennem hakkında pek belirgin bir imge bulunmazsa da, cennet “hayır işi” dünyası olarak yeterince açık bir şekilde tanımlanmıştır. Oraya “tanrıların yolu” ile girilir, göğün üçüncü katında konumlanır ve her maddeyi mutluluk haline getirir. Ayrıca “Veda” insanının bu dünyanın ötesine iliş-

kin bir beklentisi yoktur. O, yalnızca yüz yıl yaşamak ister. Bu yöndeki bazı belirsiz anlatımlar yoruma açıksa da, olası yeniden doğuş gibi bir görüşe sahip değildir. İnsanların ilki olan Yama, buna göre ölümlülerin de ilkidir ve ölümlerin kralı, yeraltı dünyasının efendisi ya da bir başka gelişmeye göre de cennetin yöneticisi olmuştur (sonra?).

Brahmanalar'da bu, hemen hemen tüm kozmogoniye içine alan "yaratıkların ustası" Prajapati olarak kişileştirilmiştir; aynı zamanda da Yaratıcı, cisimleştirilmiş Kurban'dır ve ritayı oluşturmak için dağınık yapıları bir araya toplar. Bunun yanı sıra, metinlerdeki mite dayalı imgeleme, yerini artık az çok felsefi kurguya bırakmaya başlar. Bu, Atharva-Veda'da çoktan beri gözlemlenen bir olgudur.

Kurgu

Rigveda'dan itibaren, özellikle derlemenin en sonuncuları olan İlahiler'de, dünyanın temelini oluşturan ve nesnelere çokluğunu açıklayan, birlik ilkesi üstüne nötr¹ kurguların başladığı görülür. Ayrıca en kesin biçimlerinde *brahman* (bu da nötr bir addır) diye anılan kutsal formül, büyük bir ilkelede yaşam bulmaya yönelir: Bu ilke, *Brahmanalar*'dan başlayarak mitik ve ritüel olumsuzluğu ortaya koyan evrensel mutlak ruh kavramından çıkar. En yüksek aşamasını *Upanişadlar*'da bulan bu türdeki kurgular, en eski çağların mitojen düşüncesini yıkmaya çalışmazlar; tam tersine bu düşüncüyü, gitgide eşdeğerlik, mikrokozmos ile makrokozmosu ayırt etme çerçevesinde yoğunlaştırırlar. Eşdeğerliklerin araştırılması, daha önce de *Rigveda*'nın temel düşüncesi olmuştur. Ancak bu dönemin ne sistemi vardır ne sonucu. Yine de varış noktası bellidir: Bireysel ruhun, yani insan ruhunun (*at-*

1 Hint-Avrupa dillerinin ortak özelliği olarak, dilbilgisinde ad kapsamına giren sözcükler eril, dişi ve nötr diye sınıflandırılır – ç.n.

man), gerçek özünde evrensel ruh (*brahman*) ile özdeş olduğunu kabul etmek. Bu, ünlü *tat tvam asi* “sen bu’sun”, yani “sen, birey, buna, evrensel ilkeye benziyorsun” denkleminin dile getirilmesidir. İşte, Esenlik ile sonuçlanan “gerçeklerin gerçeği”. Ancak İlahiler’de “esenlik” kavramı yoktur. *Brahmanalar* “yeniden ölme”yi (bu dünyadaki varoluştan sonra) istemekle yetinirler ve bu düşünceyi öğütlerler. *Upanişadlar* ise bilgiyi canlandırırlar; din burada bilinire yönelir. Ama mitlerle ritüelin çok sonra ortaya çıktığı açıktır ve sonuç olarak, *Upanişadlar* tarafından başlatılan az çok içrek, atılımcı düşünce hareketi belli alanlarla sınırlı kalmıştır.

Ritler

Mitolojiyi *Rigveda*, kuramı da özellikle *Upanişadlar* aracılığıyla öğreniyoruz. Ama bu metinler kült hakkında yeterli bilgi vermezler. Bu aşamada *Brahmanalar*’a, daha sonra da, kültü örnek bir titizlikle anlatan *Sutralar*’a başvurmak gerekir. Ama bundan, dinsel uygulamalara ilişkin, bazı oldukça yetkin biçimlerin, Veda’nın başlarından itibaren bulunmadığı sonucu çıkartılmamalıdır. Üstelik, anılan kaynaklarla genel çizgileri yeniden kurmanın olanağı da yoktur.

Veda kültü kurbanı dayanır. Tanrıya saygı ayininde kurban etme işlemi, en üst aşaması Ateş’e sungular olan uzunca bir törenle gerçekleştirilir. Amacı, kutsal dünya ile bağlantıya geçmek ve bazı genel ya da özel yararlar sağlamaktır. Belirli tarihlerde verilen ve genellikle belirli bir dilekle ilişkisi olmayan “sabit” kurbanlar da vardır. Ama bu kurbanlar (ya da bunların herhangi bir kısmı) adağa ilişkin bir işlevi kolayca üstlenebilirler. Dua kurbanın içinde yer alır; bu bağlamda eylemlere ve isteklere uygun “formüller” ile dile getirilir; kurbandan bağımsız olarak dua edilmez.

Kurban bazen (büyük çoğunlukla) tarım ya da hayvancı-

lık ürünlerinden –pirinç ya da öteki tahıllar, *süt ghrita* yani “eritilmiş tereyağı”– oluşur. Bazen de parçalara ayrılmış bir kurban hayvanıdır (genellikle teke). Parçaların bir kısmı ateşe atılır; bir kısmı da, kurban için elverişli ortamları sağlayan ve kendi yararına eylemde bulunma olanağını yaratan yönetici rahiplerle kurbanı sunan tarafından tüketilir. Bir başka kurban, en önemli törenlerde yapılan soma kurbanıdır. Soma, oldukça gizemli, coşturucu özelliklere sahip bitkisel bir içkidir; karmaşık ezme işlemleri ile hazırlanır. Kurban başına bağımsız bir törenle sunulur; iletme aracı ateştir. Kurbanlar, genellikle “sunak” işlevi gören ve sığ bir çukurun çevresinde yakılmış üç ateşin yardımıyla verilir.

Kurbanı veren kişi, karısıyla birlikte törende hazır bulunur; hatta o da birkaç formül söyler. Ama başlıca rolü, tören sırasında çeşitli işler yapan rahipleri etkilemek üzere para dağıtmaktır (bu, bazen inanılmaz boyutlara ulaşır). Sonuncu rahipler, işlemleri sessizce denetleyen ve bir hata ya da kaza oluşunca haber veren *Brahman* tarafından yönetilirler. *Hotar* kurbanları ateşe atar ve ezberden *Rigveda*’dan parçalar okur; *udgatar Sama-Veda*’dan kıtalar seslendirir; *adhvaryu* ise *Yajurveda*’ya uygun şekilde birçok el kol hareketi yapar ve ezberler okur. Bunların tümü aynı kurban töreninin dokusu içinde yer alır. Ayine katılan rahiplerin sayısı, yardımcılarla birlikte on altı-on yedi kişiye çıkar.

Kurban yeri, her yeni ayın için kutsal hale getirilen açık bir alandır; her yer tapınak olabilir. Kültün araçları arasında kaşıklarla vazoların bulunduğu kesin olarak saptanmıştır. Ayrıca, üstüne hamur serilerek ateşe konan tuğladan yapılmış çömlekleri de belirtelim.

En kısa tören riti, *Agnihotra* ya da “Ateş’e Kurban” ritidir. Kılavuz din adamı ile kurbanı veren kişi tarafından, sabah ve akşam Agni için ateşe süt saçılarak gerçekleştirilen basit bir törendir. En karmaşık kurban ise, ötekilere yardımcı ni-

telikteki bitkisel sungulardan oluşur. Dolunay ve yeniay dönemlerinde verilir; dilekler iki rahip tarafından iletilir. Dört ayda bir yapılan ritler mevsim değişimlerinde gerçekleştirilir ve halkın yaşama şekline göre üç diziye (bir dördüncünün eklenmesiyle) ayrılır. İlk ürün ritini ve sayısız adak ya da kefareti ise, kurban verme şemasına göre Ay takviminin on beşinci günü düzenlenir.

Bir tekeyi boğma yoluyla kurban etme, uygulamasını geçmişten getiren bir işlemdir. Bazen tek başına bazen de *soma* kurbanlarının tamamlayıcısı olarak yapılır. Bunlar, hepsinin arasında en törensel olanıdır. Başlıca örneği, *Agništoma*, sabah, öğle ve akşam olmak üzere, üç kez *soma* bitkilerinin ezilmesinden sonra başlar. Uzun bir hazırlık gerektirir (kurban sahibi ile karısının kutsanması, ocakların ve çukurların hazırlanması). Ayın boyunca, kurban işlemlerinin arasında tüm rahiplerin katıldığı ezberler okunur ve tanrılar övülür. *Agništoma*'nın başka bir bölümü, kutsal bir vazoya konmuş sıcak sütün Açıvınlar'a sunulduğu *Pravargya*'dır. İki-on iki gün süren çok uzun litürjiler vardır. Hatta "oturumlar" bütün bir yıla (kuramsal olarak on iki) yayılır. "Büyük Saygı", "İneklerin Ayak İzi" denilen yıllık toplantı sırasında kutlanan bir kış gündönümü bayramıdır.

Son olarak dinsel tatil günleri gelir. Temelde öncekilerden çok farklı olmaksızın –bunlar aynı zamanda *soma* kurbanlarıdır– kralın yaşamındaki belirli olaylara karşılık gelen günlerdir. *Rajasuya*, "Kralın Kutsanması" gününde yeni seçilen kral için rahip ve halk temsilcileri tarafından saçlar yapılır. *Vajapeya* ya da "İçkinin Gücü", on yedi tane atlı arabanın yarışması sonucunda üstün gelen prens onuruna yapılan dinsel bayramdır. *Açvamedha* ya da "At Kurbanı" tüm bayramların en görkemlisidir. Hazırlıkları bir, hatta iki yıl sürer.

Soylu içki *soma* dışında, özel ritlerde düşük alkollü *sura* da kurban olarak verilir. Yukarıda söz edilen ayinlerde, kur-

banların gücü ve bu gücün simgesel göstergesi olan tuğladan bir anıt dikilir.

Ocak ritleri ve büyü

Törenselle ritler Veda döneminde ortaya çıkmıştır. Ancak ocak ritleri başta olmak üzere özel ritlerin tümü, Veda sırasındaki görülmelerine karşın, döneme özgü Hinduist bir uygulama değildir. Ocak ritine bazı durumlar dışında rahip katılmaz ve rit, ailenin reisi tarafından evdeki ocakta yapılır. Bunlar bazı tanrılara kurban olarak pirinç ve arpa sunulan kısa, günlük ritlerdir. Bazıları (*baliler*) kurbanı ateşe atmak yerine toprağa serpererek ya da havaya saçarak yapılır; adak, kefarete gibi nedenlere dayanan aylık ya da mevsimlik ritlerdir. Yılan kurbanlar, konukseverlik göstergesi, tarım şenlikleri vb. gibi amaçlara bağlı olabilirler. Öte yandan, doğumdan (hatta öncesinden) ölüme ve ahirete kadar bir Hintlinin yaşamında önem taşıyan çeşitli “kutsamalar” da bu gruba girer. Günahın arınma uygulamaları, büyük kült ritinden daha önemli bir yer tutmaktadır. İleride söz edeceğimiz Hint geleneğinde bu uygulamalar, yaklaşık baştan sona dek varlığını sürdürür.

Olağan ritüelin yanında büyü de saygınlık kazanmıştır, hatta basit bir değişim sonucunda bu ritüelin içinde yer almıştır. Ama ortada epeyce ilginç bir durum vardır: Büyücü (prensle çalıştığı zaman “hükümdar rahibi” sanını alır) toplumun ve hiçbir kuralın söz konusu olmadığı bir ortamda, bir birey adına çalışır; amaç bir şey istemek değil, büyü yoluyla bir zorlamada bulunmaktır. Simgesel bir yayılma söz konusu olmakla birlikte büyüde, tanrılar, kültürün olağan işleyişi gibi unsurlar en alt düzeye iner, hatta yürürlükten kalır. Büyünün dışında, rüya, göksel işaretler, bazı hayvanların davranış şekli vb. gibi unsurlar da yorumlanarak, ge-

niş ölçüde kehanet yapıldığını gösteren uygulamalar da vardır. Öte yandan, belgelerin yeterince açık olmamasına karşın, klasik Hint yogasında rastlanan çileciliğin belirtileri *Veda* dininde de bulunmaktadır.

Sonuç

Veda dini, bizim için gölgede kalan bazı görünüşleri silecek, yerine bazı dinsel yaşam görünüşleri geliştirmiştir. Tümünüyle rite dayanan bu dinde “iman” unsuru yoktur. “İman” (*çraddha*), yalnızca ritüelin doğruluğuna ve başarısına duyulan güvenden kaynaklanır; zorlayıcı ahlâkın gereklerini, buyurulan eylemleri uygulamaktır; en önemli kusur yanlışlık yapmaktır. Bununla birlikte, *Brahmanalar*’ın yürürlükten kaldırdığı bazı İlahiler’de (özellikle Varuna’ya ait olanlar) bizi eski biçimlere götüren başka inançlar da sezilmektedir. Birkaç nedenle, çok sonra Hindistan’da gelişecek hemen tüm uygulamalarının kaynağının *Veda*’da olduğu söylenebilir. İlahiler çözülmesi çok güç ve karamsar bölümler içermekle birlikte, coşku dolu, dinamik metinlerdir. Bu özelliğe, daha ölçülü şekilde yazılan en yeni metinlerde de rastlanır.

Özel ritler günümüze dek varlığını korumuştur. Mitoloji yeni bütünlüklere uyarlanmış; *Veda* dönemini izleyen düşünce hareketlerinin çoğunda kurgu zenginleşmiştir. Törensel ritlerin ve bugün kısmen sürmekte olan eski okulların ilkçağlardan kaldığını kanıtlayan, basit arkeolojik buluntular ve eşyalar vardır.